

Demografisen kehityksen nykytilanne Pohjoismaissa

Fil. maist. KARL-ERIK FORSBERG

Helsingin kaupungin tilastotoimisto

Viimeksi kuluneiden vuosikymmenien aikana eri Pohjoismaissa vallinneet erilaiset olosuhteet ovat merkinneet erilaista lähtökohtaa myös demografiselle kehitykselle. Tässä katsauksessa tarkastellaan tilannetta Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa sekä näitten maitten pääkaupungeissa lähinnä sodanjälkeisenä aikana, joskin aikaisempien vuosien jatkuvaan kehitykseen on myös kiinnitetty huomiota.

Koska väestön rakenne ja väestönmuutokset keskinäisesti vaikuttavat toisiinsa, antaa jo katsaus väestön rakenteeseen usein valaisevan kuvan tietyn yhteisön demografisesta tilasta. Niin on tässäkin syytä aluksi esittää eräitä tietoja nyt kyseessä olevien väestöjen jakautumisista. Seuraavassa asetelmassa on väestö jaettu kolmeen ikäryhmään:

1. Ikäryhmittä, %

Ikäryhmä	Suomi		Ruotsi		Norja	Tanska
			1956			
0—14	30.6	23.7	25.9	26.6		
15—64	62.5	63.2	63.8	63.5		
65—	6.9	11.1	10.3	9.9		
	Helsinki		Tukholma		Oslo	Kööpenhamina
			1955			
0—14	23.4	21.0	18.9	20.9		
15—64	69.3	68.6	70.3	68.3		
65—	7.3	10.4	10.8	10.8		

Lapsien osuus koko väestöstä on niin koko Suomessa kuin Helsingissäkin selvästi suurempi kuin muissa maissa, ja vastaavasti on vanhusten osuus pienempi.

Työkykyisessä iässä olevien osuus vaihtelee sangen vähän.

Sukupuolijakautumaa samoissa ikäryhmissä valaisee seuraava asetelma:

2. Naisia 1000 miestä kohden ikäryhmissä

	0—14	15—64 vuotta	65—	Yhteensä	Pääkaupunki (1955)
Suomi (1957)	960	1094	1684	1083	1284
Ruotsi >	946	1000	1171	1005	1149
Norja >	949	1000	1233	1008	1170
Tanska (1956)	954	1026	1135	1016	1157

Ainoastaan lasten ryhmässä on havaittavissa yhtäläisyyttä kaikkiin maihin nähden. Etenkin vanhusten ryhmässä on todettavissa epäsuhtaisuutta Suomessa. Helsinki on myös selvästi naisvoittoisin pää-

kaupunki. Muitten maitten ja pääkaupunkien välillä ovat eroavaisuudet pienet.

Vielä esitetään seuraavassa asetelmassa naimattomien osuus tiettyjen ikäryhmien kaikista naisista:

3. Naimattomien naisten osuus koko ikäryhmästä

Ikäryhmä	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
	1950			
15—19	95.7	96.2	96.9	95.4
20—24	59.0	59.6	65.7	51.4
25—29	29.0	26.8	33.3	20.1
30—34	19.7	16.5	20.1	12.2
35—39	17.6	14.5	17.3	11.4
40—44	17.8	15.1	18.4	12.6

	Helsinki	Tukholma	Oslo	Kööpenhamina
	1955	1955	1955	1950
15—19	96.6	96.4	96.5	95.0
20—24	64.8	60.8	68.8	58.3
25—29	38.2	29.0	35.1	27.4
30—34	25.5	18.5	23.0	16.2
35—39	20.5	15.9	18.5	15.0
40—44	20.9	17.1	18.5	16.2

Sekä koko Tanskan että Kööpenhaminan sarjat ovat kauttaaltaan alimmat, kun sen sijaan maitten vertailussa Norjan luvut ja pääkaupunkien kohdalla Helsingin luvut ovat yhtä poikkeusta lukuunottamatta korkeimmat. Pääkaupunkien suhdeluvut ovat maitten lukuja korkeampia.

Avioliittoisuusluvut 1000 asukasta kohden ovat tietenkin melko puutteellisia avioliittoisuuden mittoja, koska

eri populaatioiden eroavaisuuksia ikäryhmittä ja aikaisempiin avioitumissuhteisiin nähden ei ole otettu huomioon. Asetelma 1 osoittaa kuitenkin, että väestön keskiryhmässä (15—64 v.) ei ole suuria eroavaisuuksia eri alueitten välillä. Seuraavassa asetelmassa esitetään eri vuosien avioliittoisuuslukujen aritmeettiset keskiarvot neljän kauden aikana:

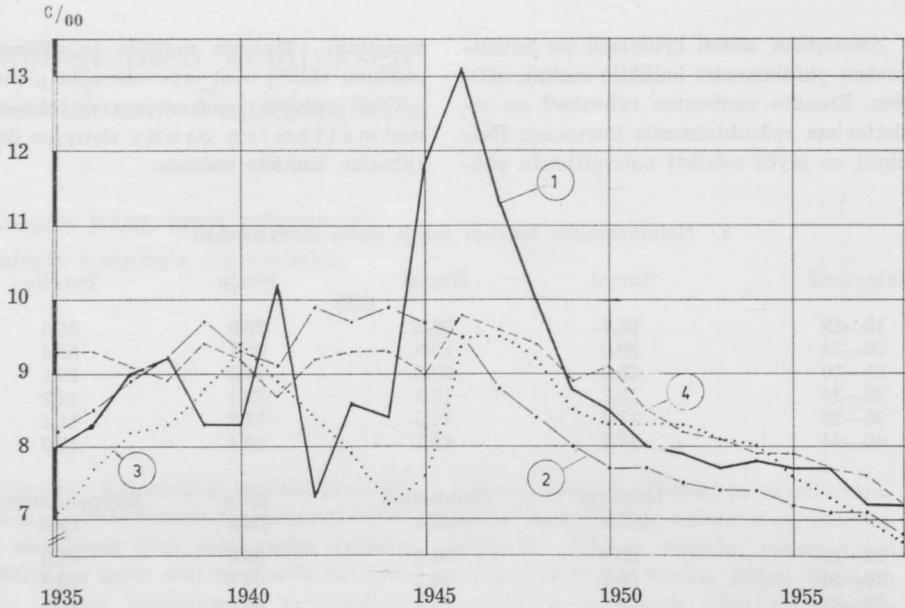
4. Solmitut avioliitot 1000 asukasta kohden

Kausi	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
1935—39	8.6	8.9	8.0	9.2
1940—44	8.6	9.6	8.4	9.1
1945—53	9.7	8.3	8.6	9.0
1954—58	7.5	7.1	7.3	7.7

	Helsinki	Tukholma	Oslo	Kööpenhamina
1935—39	13.1	12.9	13.4	11.7
1940—44	14.7	14.0	11.6	11.4
1945—53	12.7	11.4	11.4	11.2
1954—58	11.2	8.8	10.1	9.5

Maitten välisten lukujen vertailussa paanee merkille, että Tanskan luvut kaikkina ajanjaksoina ovat joko ensimmäisellä tai toisella sijalla. Sodan aikana olivat Ruotsin luvut korkeimmat ja sodanjälkeisinä

vuosina Suomen. Yli 10 ‰ on todettu yksinomaan Suomessa vuosina 1941 sekä 1945—48. Korkein luku todettiin Suomessa ja Tanskassa 1946, Norjassa 1946—47 sekä Ruotsissa 1942 ja 1944. Viiden

Kuvio 1. Avioliittoisuus eli solmittujen avioliittojen määrä 1000 asukasta kohden Suomessa (1), Ruotsissa (2), Norjassa (3) ja Tanskassa (4) vuosina 1935—1958.

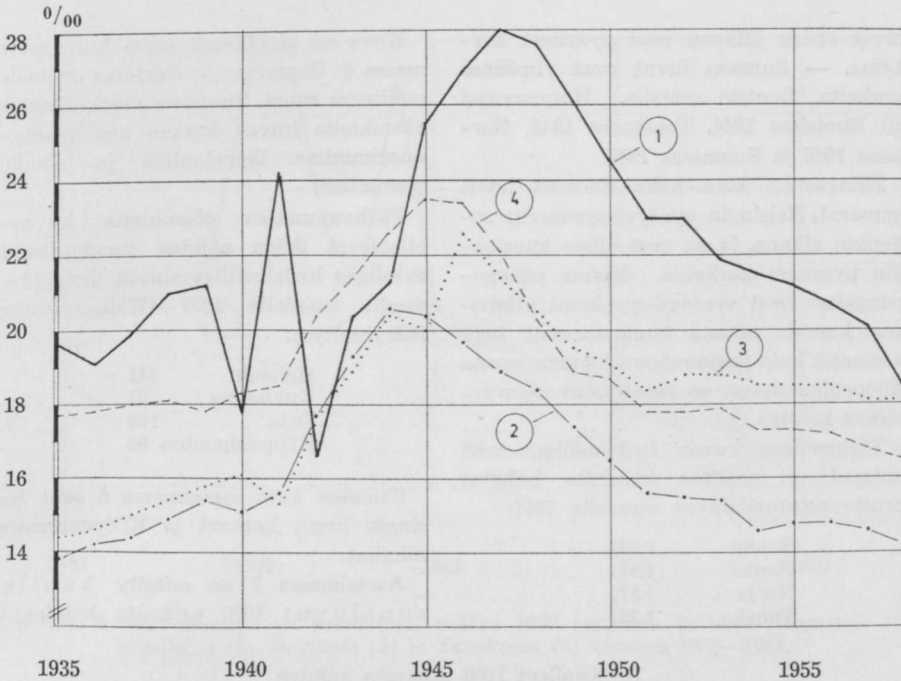
viime vuoden aikana ovat eroavuudet olleet hyvin pieniä.

Pääkaupunkien luvut ovat maitten lukuja korkeampia. Osaksi tämä johtuu väestöjen ikäryhmyksestä. Näistä korkeista avioliittoisuusluvuista huolimatta todettiin jo, että naimattomien osuus oli kaupungeissa korkea. Helsingin luvut ovat kauttaaltaan ensimmäisellä tai toisella sijalla, kun taas Kööpenhaminan luvut ovat yleensä olleet alhaisia. Viime viiden vuoden aikanakin on todettava selvä tasoero. Korkein luku todettiin aikaisemmin kuin koko maassa, eli Kööpenhaminassa ja Tukholmassa 1939, Oslolla 1939—40 ja Helsingissä 1941.

Paremman kuvan avioliittoisuudesta pääkaupungeissa saa pohjoismaisten pääkaupunkien tilastollisiin vuosikirjoihin sisältyvästä avioliittoja 1000 naimatonta kohden kuvaavasta taulukosta, mistä ilmenee, että avioliittoikä eri kaupungeissa vaihtelee. Naiset solmivat aikaisin avioliiton Kööpenhaminassa ja myöhään Oslolla ja Tukholmassa. Miesten luvut ovat Helsingissä korkeita sekä alemmissa että ylemmissä ikäryhmissä. Mainitusta taulukosta on alla poimittu iän suhteen standardisoituja indeksilukuja solmituista avioliitoista 1000 naimatonta kohden Kööpenhaminan vuoden 1950 ja 1955 ikäjakautuman mukaisesti:

5. Standardisoidut avioliittoisuusluvut 1000 naimatonta kohden iässä 20—49 vuotta

	Miehet		Naiset	
	1950	1955	1950	1955
Helsinki	163	168	85	97
Tukholma	136	—	118	—
Oslo	120	126	115	108
Kööpenhamina	163	150	123	110

Kuvio 2. Syntyneisyys eli elävänä syntyneiden määrä 1000 asukasta kohden Suomessa (1), Ruotsissa (2), Norjassa (3) ja Tanskassa (4) vuosina 1935—1958.

Helsingin luvut saavat leimansa kaupungin naisvoittoisuudesta. Kööpenhaminan melko korkeat luvut ovat sopusoinnussa siellä todettuun naimattomien naisten pieneen osuuteen.

Syntyväisyyden mittana käyte-

tään ensiksi karkeita lukuja, jotka mittaavat elävänä syntyneiden lukua 1000 asukasta kohden. Asetelma 6 antaa yleiskatsauksen kehityksestä neljän kauden aikana:

6. Elävänä syntyneet 1000 asukasta kohden

Kausi	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
1935—39	20.2	14.5	15.0	17.9
1940—44	20.1	17.7	17.7	20.2
1945—53	25.3	17.5	19.9	20.0
1954—58	20.4	14.6	18.3	17.0

	Helsinki	Tukholma	Oslo	Kööpenhamina
1935—39	12.4	11.9	10.1	15.1
1940—44	18.3	18.2	12.1	18.5
1945—53	20.9	17.6	14.8	16.5
1954—58	17.1	14.0	13.5	12.8

Maitten lukuja tarkastaessa huomaa, että sota-aika merkitsi kohonnutta syntyväisyyttä muualla paitsi Suomessa. Suurten sodanjälkeisten ikäluokkien il-

miö on selvimmän tullut näkyviin Suomessa ja Norjassa. Asetelman ensimmäisen ja viimeisen kauden luvut ovat samaa suuruusluokkaa paitsi Norjassa, missä

lutuvat sodan jälkeen ovat pysyneet korkeina. — Suomen luvut ovat ylipäänsä korkeita, Ruotsin matalia. Huippuvuosi oli Ruotsissa 1944, Tanskassa 1945, Norjassa 1946 ja Suomessa 1947.

Päinvastoin kuin koko Suomen luvut nousivat Helsingin syntyväisyysluvat sotienkin aikana, ja ne ovat viime vuosinaikin pysyneet korkeina. Muissa pääkaupungeissa ovat syntyväisyysluvat viimeisen kauden aikana huomattavasti korkeammat kuin ensimmäisen kauden, mutta Kööpenhaminassa on tapahtunut päinvastainen kehitys.

Tarkemman kuvan hedelmällisyydestä antavat eri maitten kohdalta lasketut bruttousiutumisluvut vuodelta 1957:

Suomi	1.375
Ruotsi	1.111
Norja	1.370
Tanska	1.237

Kuva on oleellisesti sama kuin asetelmassa 6: Suomessa ja Norjassa on hedelmällisyys suuri, Ruotsissa pieni. Tanskan olosuhteita kuvaa korkea hedelmällisyys nuorimmissa ikäryhmissä ja alhainen ylemmissä.

Pääkaupunkien olosuhteita kuvaavat allaolevat ikään nähden standardisoidut aviolliset hedelmällisyysluvat iässä 15—44 vuotta vuodelta 1955 (Kööpenhaminan ikäryhmitys):

Helsinki	141
Tukholma	97
Oslo	108
Kööpenhamina	89

Samaten kuin asetelmassa 6 ovat Helsingin luvut korkeat ja Kööpenhaminan alhaiset.

Asetelmassa 7 on esitetty kuolleisuusluvut 1000 asukasta kohden:

7. Kuolleet 1000 asukasta kohden

Kausi	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
1935—39	13.2	11.7	10.2	10.7
1940—44	17.3	10.8	10.7	10.0
1945—53	10.9	10.1	9.0	9.3
1954—58	9.1	9.6	8.7	9.0

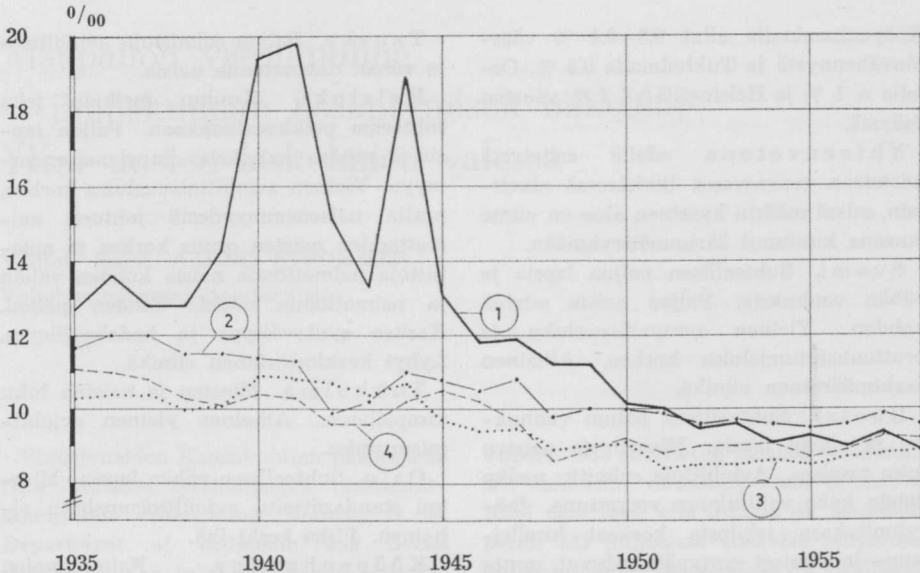
	Helsinki	Tukholma	Oslo	Kööpenhamina
1935—39	11.5	11.0	10.6	11.2
1940—44	16.5	10.0	10.6	10.7
1945—53	10.9	9.5	9.1	10.5
1954—58	9.4	9.5	9.4	10.7

Silmiin pistävää on ennen kaikkea Suomen ja Helsingin korkeat sodanaikaiset kuolleisuusluvut, kun taas muualla sotakaudenkin aikana on todettavissa aleneva tai muuttumaton kuolleisuus. Suomen luvut poikkeavat muitten maitten luvuista myös ensimmäisen kauden aikana, mutta viime kauden luvut osoittavat enää ainoastaan pieniä eroavaisuuksia. Kööpenhaminan luvut ovat mainittuna kautena muitten pääkaupunkien lukuja korkeampia.

Esitetyt luvut antavat tietenkin oikean kuvan kuolleisuuden suhteesta koko väkilukuun. Sen sijaan ne ovat harhaanjohtavia, jos haluaa nimenomaan verrata kuolleisuutta eri tutkituilla alueilla, mikä johtuu siitä ikäryhmitysten eroavaisuudesta, joka ilmeni asetelmassa 1.

Tätä osoittaa selvästi muutama luku-sarja tilastollisten vuosikirjojen kansainvälisistä vertailutaulukoista:

	Kuolleisuus v. 1956 ikäryhmässä 40—44 vuotta 1 000 asukasta kohden		Jäljellä oleva keskimääräinen elinaika 0 vuoden iässä 1951—55	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Suomi	6.5	3.1	63.4	69.8
Ruotsi	2.8	1.9	70.5	73.4
Norja	2.5	1.6	71.1	74.7
Tanska	2.6	2.2	69.9	72.6

Kuvio 3. Kuolleisuus eli kuolleiden määrä 1000 asukasta kohden Suomessa (1), Ruotsissa (2), Norjassa (3) ja Tanskassa (4) vuosina 1935—1958.

Edullisimmat ovat Norjan olot ja toisella sijalla tulee elinaikaan nähden Ruotsi. Myös Tanskan luvut ovat samaa suuruusluokkaa. Suomen luvut ovat sitä vastoin aivan toista luokkaa. Huomattavaa on lisäksi, että Suomessa naisten keskimääräinen elinikä on yli 6 vuotta pitempi kuin miesten, kun se muualla ylittää miesten ainoastaan n. 3 vuodella. Pääkaupunkien kohdalta on vuodelta 1955 laskettu seuraavat ikään nähden standardisoidut kuolleisuusluvut:

	Miehet	Naiset
Helsinki	16.1	11.0
Tukholma	10.9	9.1
Oslo	9.8	8.4
Kööpenhamina	11.1	9.6

Edullisimmat ovat Oslon luvut. Naisten kohdalta Helsingin luvut eivät paljon eroa muitten pääkaupunkien luvuista, mutta miesten luku on paljon korkeampi.

Syytä tähän olotilaan hakiessa joutuu kiinnittämään huomiota kuolemansyyteihin. Jo karkeat luvut osoittavat, että tuberkuloosi edelleen vaatii uhreja Suomessa enemmän kuin muualla. Tarkempi tutkimus, missä kuolemansyitä on tarkas-

teltu ikäryhmittäin ja joka vuonna 1956 on julkaistu julkaisussa Tilastollisia kuukausitietoja Helsingistä, osoittaa, että melkein kaikissa ikä- ja kuolemansyryhmissä luvut ovat epäedullisempia Suomessa kuin Ruotsissa ja Helsingissä kuin Tukholmassa.

Muuttoliike merkitsee hyvin vähän maitten väestön kehitykseen. Muilla mailla on pieni siirtolaistappio, Ruotsilla pieni voitto. Tärkeämpi osa on muutto-likkeellä ollut pääkaupunkien kehityksessä. Nytemmin on kuitenkin Kööpenhamina täyteen rakennettu, mistä on seurausena hallinnollisen pääkaupunki-alueen muuttotappio, ja myös Tukholmassa on muuttovoitto tästä syystä huomattavasti alentunut. Osloon ja Helsinkiin on 1940-luvulla liitetty suuret alueet, joten on edellytyksiä näitten kaupunkien kasvamiseen. Muuttovoitto merkitsi vuonna 1958 Oslossa 0.5 ja Helsingissä 1.3 %:n väestönlisäystä.

Eri väestönmuutostekijäin johdosta on väestö viime vuosina lisääntynyt kaikissa maissa, eniten Suomessa ja Norjassa, missä lisäys on ollut vajaa 1 %. Ruotsissa ja Tanskassa on vastaava luku ollut 0.7—0.5 %. — Pääkaupungeista on

Kööpenhaminalla ollut 0.8—0.4 % väestönvähennystä ja Tukholmalla 0.6 %, Oslolla n. 1 % ja Helsingillä yli 2 % väestön lisäystä.

Yhteenvetona edellä esitetystä toistetaan seuraavassa tiivisteessä alueittain, missä määrin kyseinen alue on viime vuosina kuulunut äärimmäisryhmään.

Suomi. Suhteellisen paljon lapsia ja vähän vanhuksia. Paljon naisia miehiä kohden. Yleinen syntyväisyysluku ja bruttouusiutumisluku korkea. Alhainen keskimääräinen elinikä.

Ruotsi. Suhteellisen paljon vanhuk-
sia ja vähän lapsia. Miesten ja naisten luku tasoissa. Avioliittoja solmittu melko vähän koko väkilukuun verrattuna. Ikäryhmittäen johdosta korkeat kuolleisuus- ja alhaiset syntyväisyysluvut, mutta sitä paitsi myös bruttouusiutumisluku alhainen.

Norja. Paljon naimattomia naisia. Alhainen yleinen kuolleisuusluku ja pitkä keskimääräinen elinikä.

Tanska. Paljon solmittuja avioliittoja ja vähän naimattomia naisia.

Helsinki. Kuuluu melkein joka suhteessa poikkeusluokkaan. Paljon lapsia ja vähän vanhuksia. Suuri naisenemmys. Yleinen avioliittoisuusluku korkea, mutta naisenemmydestä johtuen naimattomien naisten osuus korkea ja avioliittoja naimattomia naisia kohden vähän ja naimattomia miehiä kohden paljon. Korkea syntyväisyys ja hedelmällisyys. Lyhyt keskimääräinen elinikä.

Tukholma. Miesten ja naisten luku tasapainossa. Alhainen yleinen avioliittoisuusluku.

Osllo. Suhteellisen vähän lapsia. Miesten standardisoitu avioliittoisuusluku alhainen. Pitkä keski-ikä.

Kööpenhamina. Naimattomien naisten osuus pieni ja naisten standardisoitu avioliittoisuusluku korkea. Syntyväisyys ja hedelmällisyys alhainen. Yleinen kuolleisuusluku suhteellisen korkea.